

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема „Медийна репрезентация на ценностната система на българите в пост-тоталитарния период“

От: проф. Добринка Станчева Пейчева, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Дисертационният труд е предназначен за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ по научна специалност: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки в УНСС.

Автор на дисертационния труд: Рослава Николаева Куманова

Научен ръководител: доц. д-р Стела Константинова Ангова

Основание за написване и представяне на рецензията е включването ми в състава на Научно жури за защита на дисертационния труд със Заповед № 977/ 26.03.2025 г. на Ректора на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантката се е обучавала в докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ (Медии и комуникации) към катедра „Медии и обществени комуникации“, Факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №...769../ 20.03.2018.....

Докторантското обучение е преминало в редовна форма през периода 2018-2021г.

Куманова е завършила висше образование през периода 01.09.1989 - 31.05.1994 в СУ „Св. Климент Охридски“, Факултет по журналистика и масова комуникация с тема на дипломна работа: „Информационната политика на вестник „Дневен Труд“

От 1995 г докторантката е заемала различни длъжности, повечето от които, свързани с журналистическа дейност. Била е консултант по реклама, била е специалист връзки с обществеността , сценарист, преводач интервюер, репортер, редактор в печатни и аудиовизуални медии.

2. Обща характеристика на дисертационен труд

Дисертационният труд на Рослава Куманова, в обем от 322 стр. текст с увод, четири глави, заключение и 5 приложения. Трудът е посветен на една от вечните и едновременно с това актуални теми в социалните науки и хуманитаристиката – ценностната система. В случая ценностната система на българите, която има противоположни измерения в различните периоди на тяхното историческо развитие. Формите на управление и на икономическо развитие, които са фундамента на всяка една ценности система, и които претърпяват двукратно противоположни промени в рамките на около 150 годишен период след Освобождение на страната ни от османско владичество, дават сериозно основание да подчертаем и да се съгласим с докторантката, че избраната от нея тема заедно с научния и ръководител и одобрена от катедрата, е с действителна силна обществена и научна значимост.

Поставянето на централен акцент върху - ролята на медиите в изграждането на идентичност и ценностна система в посттоталитарния период в България, респективно т на тяхната роля в процеса за възстановяването на демократични ценности и норми в обществото, действали до появата на социализма, осветява особено ярко и релевантно динамиката на културните и социални промени, съпътствани от множество, в това число и криминални проявления

Дисертантката изследва задълбочено социалните и културните трансформации. Чрез проследяването на съдържанието на редица най- актуални медии прави успешен опит да идентифицира промяната на ценностната система на българското общество и тяхното отражение в медиите.

Използва междудисциплинарен подход, комбинирайки теорията на медиите, народопсихология, социология, политология, психология, философия и самата наука за ценностите – аксиология.

Въпреки че в първото десетилетие на прехода бяха направени значими комплексни социологически изследвания (Пейчева, Д. 2001 „Телевизионното въздействие и културните норми“ за фундаменталните промени в политическите икономически процеси, впоследствие ентузиазмът намаля и ценностният аспект остана на ниво поставено начало. С този дисертационен труд би могло да се каже, че този аксиологично детерминиран аспект е не само продължен, но и би могъл бъде окачествен като успешно

застъпен. Нещо повече, бих окачила дисертационния труд като оригинален научен принос в изследователската практика на медийната теория за посттоталитарния период.

Обществото е изследвано и анализирано чрез богат набор от съдържания, позволявайки да се получи една относително пълна картина на ценностите, изхождайки от голям брой медии и публикации. Анализирани са вестниците едни от най-четените печатни медии- „Уикенд“, „Труд“, „24 часа“, „168 часа“, „Сега“, „Стандарт“, „Капитал“, „Преса“, „L’Europeo“, както и техните онлайн версии в периода 2006-2019 г. Анализирано е съдържанието и на btvnovinite.bg, offnews.bg, dariknews.bg, investor.bg, mediapool.bg, cross.bg, vesti.bg, blitz.bg, svobodnaevropa.bg, bulevard.bg, tv.dir.bg, artofliving.org и др. , в периода 2011-2024 г. Наблюдавани и анализирани са над 10 000 комуникативни единици с различна продължителност и времетраене.

Дисертационният труд е структуриран в 4 глави, увод и заключение в 322 стр.

Успешно са поставени и реализирани целта и задачите на изследването

В увода дисертантката е поставила резонно целта задачите, обекта, предмета, хипотезите си.

Всъщност Куманова си е поставила за цел да идентифицира и анализиран начина, по който медиите в посттоталитарния период обрисуват ценностната система на българите в периода 2006-2024 г. Успешното изпълнение на тази цел и помага да възстанови и допълни знанието за ценностна система на общество в преход и начина, по който медиите документират този процес.

Задачите, които си е поставила за изпълнението на целта и са напълно релевантни

- Да определи мястото на проблема в научната литература и степента на разработеност: автори, теми и изводи;

- Да проследи в исторически план какви са ценностните нагласи, обуславящи поведението на българите в четири периода – по време на Османското владичество, след Освобождението, при комунистическия режим и след 10-и ноември 1989 г.

- Да проучи опита на социологическите агенции в България с подобен тип изследвания;

- Да изучи медийно съдържание от периода на подбрани медии;

Да разработи въпроси към експерти;

Дисертантката е успяла успешно да се справи с поставените и задачи. За целта е прочела и осмислила почти всички български автори, занимаващи се пряко или косвено с тематиката. Имат се предвид творци както от началото на миналия век, така и наши

съвременници, включително български поети, писатели и литературни критици - Димитър и Антон Страшимирови, Петър Дървингов, Тодор Панов, Иван Хаджийски, Иван Шишманов, Михаил Арнаудов, Спиридон Казанджиев, Марко Семов и др. Хр Ботев, П.Яворов, Дл Дебелянов, Н. Лилиев, Б. Пенев, С. Радев, Д.Димов и др.

От съвременниците ни особено анализирани са проучванията направени от Георги Фотев, Михаил Минков, Марин Паунов, Магдалена Гарванова, Мая Стоилова, Валентина Попова, Боряна Тодорова, Ивайло Христов, Петя Пачкова, Красимира Байчинска, Юлиан Генов. Силно положително значение има и обстойното позоваване на един от международно признатите изследователи на ценностната система - холандският антрополог Хеерт Хофстеде, станал известен и с етикерания от него софтуер на ума - едно от определенията за ценности. Авторката се основава и на представителни социологически изследвания на

известните като надеждни агенции - Alpha Research и "Тренд"

Включването на България в известното Европейско изследване на ценностите – European Values Survey (EVS), което се провежда на всеки 9 години в над 30 страни и позоваването върху него също е ценен принос на докторантката.

Оценката ми за увода, че представя в разгърнат вид актуалността на темата, понятийния апарат, българските и чуждестранни изследователи с принос към темата, методологията.

В първа глава е позиционирана теоретичната рамка за ценностите и ценностната система. Тя е построена върху изследванията на Хеерт Хофстеде и Михаил Минков. Направени са обстойни паралели с българската реалия.

Втората глава проследява в един относително съгъстен исторически план еволюцията на ценностните типове и модели в България, включително тяхната трансформация през конкретни темпорални отрязъци с историческо значение. Първият тип е условно определен като трипериоден: включва до и малко след освобождението от Османското владичество, когато се поставя началото на капиталистическия строй, вторият – от 1878 г. до 9-и септември 1944г., когато България поема капиталистически път на развитие с демократично политическо устройство и пазарна икономика и третият – по времето на т.н комунистическо развитие в България с еднопартийна централизирана политическа система и ликвидирана частна собственост върху средствата за производство.

В трета глава, освен възстановяването на демократичния път на развитие и на пазарните принципи са очертани и новопоявили се отрицателни политически и икономически отрицателни фигури - мутри-новобогаташи, весели вдовици, фолкзвезди, герои от жълтата преса, псевдозвезди, известни като квазери.

В тази глава дисертантката представя резултатите от проведените емпирични изследвания. Тя се откроява с висока аналитичност и умения за провеждане на първичен и вторичен анализ и извеждане на нови акценти . С високи творчески и аналитични умения се отличава дисертантката и по отношение на създадените и анализирани дълбочинните интервюта, всяко едно от които има самостоятелно значение. Дълбочинните интервюта с водещи професионали – Елизабет Дафинова, журналист във в. “Банкеръ”; Георги Мишев- известен писател; Харалан Александров, социален антрополог; Слави Ангелов, главен редактор на в. “168 часа”; Йово Николов, отговорен редактор във в-к „Капитал“ и пр., като всеки от тях допринася да бъде начертана една относително цялостна картина на случващото се в посттоталитарния период и формянето на моменти от ценностен аспект.

Четвъртата глава е посветена на един пространен анализ на показателни печатни издания с преобладаващо таблоиден характер, и особено в. „Уикенд“ .

Структурата дисертационния труд отговаря на целта и задачите в дисертационния труд.

Оценявам високо изведената научна теза на дисертационния труд, че ценностната система на съвременните българи съчетава елементи на традиционна идентичност с нови глобални ценности, формирани под въздействието на социалните и политически промени по времето на прехода.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Първа глава е еманация на теоретизацията и представянето на ценностите. Тезата на Хеерт Хофстеде за основните културни измерения и проекции в различни култури е представена обстойно и с академична вещина. Поставен е акцент и върху българските културни ценности, анализирайки изследователските тези и концепции на Михаил Минков както и на академичните постижения на Георги Фотев.

Приемам и оценявам високо твърдението на Рослава Куманова, че всеки исторически период чрез своите икономически, политически и социални промени води до трансформация и на социалните ценности.

Тъй като не става ясно какво има предвид, въпросът, който поставям към докторантката е какво има предвид под „разпад“ в изречението“ „ Икономическата криза след 1989 година допринася за разпад на фундаментални социални ценности като доверието към институциите, политиците и държавата“

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Съгласна съм с научните приноси, посочени от докторантката.

1. Дисертационното изследване предлага детайлна концептуализация и емпирична идентификация на ценностния модел на българите в периода 2006–2024 г., като анализира как той се формира, променя и документира в медиите. Прецизно е идентифицирана динамиката на ценностната трансформация в исторически контекст като са анализирани промените в ценностните нагласи спрямо четири периода.

2. Ценностният модел е обосновано обвързан с медийната екосистема като е потвърдено, че медиите не само отразяват, но и формират посттоталитарни образци на успех, морал и социално поведение.

3. Концептуализиран е посттоталитарният ценностен модел, който насочва към разбиране на обществените трансформации в България след 1989 г.

4. Оценявам като приносен самият дисертационен труд

Научно-приложни приноси

5. Анализът на конкретни медийни съдържания в периода 2006–2024 г. предлага систематично изследване на ценностната динамика в българските медии, обхващащо както традиционни, така и дигитални платформи.

6. Предложена е емпирично обоснована рамка за разбирането на българското общество в неговото медийно и културно измерение.

7. Приложните резултати дават възможност да бъдат използвани в медиазнанието и журналистиката като ориентир за медийните специалисти, журналисти и редактори, които се интересуват от въздействието на медиите върху обществените нагласи.

5. Оценка на публикациите .

Рослава Куманова е представила четири публикации по темата на дисертацията. Отличават се с оформен академичен стил и релевантно структуриране

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отговаря на дисертационния труд, отразява основните теоретични и приносни акценти от дисертационния труд.

7. Критични бележки – нямам

Заключение

Подчертавайки голямата значимост и проведени задълбочени проучвания от страна на Рослава Куманова, високия и академичен стил и аналитични умения, както и заеманата от нея смела научна позиция, декларирам, че ще гласувам с **Да** за присъждането на образователната и научна степен Доктор на Рослава Куманова по научна специалност: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки в УНСС.

02.06. 2025

Рецензент:

(проф. дсн Добринка Станчева Пейчева)